

ЛІСИ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ФАКТОР ОЗДОРОВЛЕННЯ ЛЮДИНИ ТА ДОВКІЛЛЯ

Дудка С.О.

Камянець-Подільський держлісгосп, Україна

Хмельниччина займає 20,6 тис. км² і розташована на південному заході Східно-Європейської рівнини і знаходиться на Волино-Подільській височині. На півночі області на окремих ділянках на поверхню виходять граніти, що вказують на Український кристалічний щит. Південно-західна та південна частина області представлена Товтровим кряжем, який сформувався 15-20 млн. років тому і складений бар'єрним рифом, що виник після відмирання водоростей, молосків та інших організмів Сарматського моря. Південна частина області - Придністров'я. Це система лівобережних приток р. Дністер.

Кліматичні умови Хмельниччини зумовлені її географічним розташуванням у зоні мішаних лісів та лісостеповій зоні. Клімат помірно-континентальний. Середня літня температура становить 18,5-19,5°C, а взимку у січні -5-6°C. Кількість опадів в середньому за рік у північній частині 600-640 мм, у південній - 500-530 мм.

Ґрунти також різноманітні. На Поліссі виражені дерново-підзолисті піщані та супіщані ґрунти, що сформувалися на алювіальних відкладах та торфово-болотні ґрунти. Центральна територія області вкрита лесовими відкладами на яких сформувалися світло сірі, темно-сірі та сірі лісові ґрунти і типові та опідзолені чорноземи, лучні та лучно-болотні ґрунти, а в Придністров'ї на вапнякових породах поширені дерново-карбонатні ґрунти.

На Хмельниччині біля 60% земель, що розорані. Природні ділянки займають ліси, луки, остепнені луки, кам'яністі ділянки, болота. Загальна площа лісів 284,2 тис.га, лісовою рослинністю вкрита 258,7 тис.га, що складає 12,5% території області. Площа земель державного лісового фонду - 186,1 тис.га.

Типовими для області є темні широколистяні ліси за участю дуба черешчатого та граба звичайного (*Quercus robur* і *Carpinus betulus*). У другому ярусі можуть стрічатися липасерце листа, клен гостролистий, а в підліску бруслина європейська та бородавчата, ліщина звичайна. Через масову вирубку дуба сформувалися похідні грабові лісостани. Трав'яний ярус утворюють угруповання за участю *Galeobdolon luteum*, *Aegopodium podagraria*, *Carex pilosa*, а весною переважають *Anemone nemorosa*, *Isopyrum thalictroides*, *Anemone ranunculoides*, *Corydalis cava*, *Hepatica nobilis*, *Viola odorata*.

Світлі дубові ліси за участю дуба скельного (*Quercus Petraea*), які зростають в Придністров'ї займають незначні ділянки крутосхилів товтр та каньйонів. В таких лісах у підліску поширений кизил звичайний, калина звичайна, гордовина.

Соснові зеленомохові ліси вкривають поліську територію. Тут формуються угруповання за участю сосни звичайної (*Pinus sylvestris*) де стрічаються чорниця, маслина, багно болотне. Дубово-соснові ліси займають більш сухі території. У підліску тут можна зустріти ліщину звичайну, горобину звичайну, крушину ламку.

В Хмельницькій області зростає біля 1700 видів судинних рослин. В Червону книгу України (1994р) занесено 90 видів судинних рослин, 7 видів охороняються Бернською конвенцією (1979р) (водяний горіх плаваючий, змієголовник австрійський, зозулені черевички справжні, сальвінія плаваюча, сон великий, рябчик гірський, шиверекія подільська) та 5 видів внесені до "Європейського Червоного списку видів тварин і рослин" (відкатник осотовидний, зіновать Блоцького, зіновать подільська, шавлія кременецька, шиверекія подільська). Рішенням Хмельницької обласної ради затверджено: 89 видів рослин, що занесені в Червону книгу України, із них плауноподібні - 3 види, папортеподібні - 3 види, покритонасінні - 83 види. 149 видів потребують охорони на регіональному рівні у Хмельницькій області.

На території Хмельниччини створено Національний природний парк

“Подільські Товтри”, який створений за указом Президента України N 474/96 від 27 червня 1996 року на основі природоохоронних об’єктів різного рангу та унікальних історико-культурних комплексів центральної частини південно-східного Поділля, зокрема, Товтровою горбогірного кряжу й Кам’янецького каньйонового Придністров’я. Загальна площа становить 261316 га, з яких 3081,5 га надані парку в постійне користування. Парк розташований на території трьох адміністративних районів Хмельницької області: він повністю охоплює Кам’янець-Подільський район, більшу частину Чемеровецького району, і невелику частину Городоцького району. В межах парку знаходиться 129 природоохоронних об’єктів, зокрема, 15 - заказників загальнодержавного значення, 4 – пам’яток природи загальнодержавного значення, 1 - ботанічний сад, 17 - заказників місцевого значення, 3 - парки-пам’ятки садово-паркового мистецтва, 88 - пам’яток природи місцевого значення, 1 - заповідне урочище.

Ліси представлені угрупованнями з дуба звичайного (*Quercus robur* L.) і граба звичайного (*Carpinus betulus* L.), ясена високого (*Fraxinus excelsior* L.), бука лісовий (*Fagus sylvatica* L.). На території парку є штучні насадження деревних порід, зокрема тих, як акація біла, сосна звичайна, сосна чорна, сосна кримська.

Завданням парку є збереження аборигенної флори, природних угруповань, типових лісових масивів.

На Шепетівщині створено ландшафтний регіональний парк “Мальованка”, який створений в 1999 році, а у 2004 році рішенням Хмельницької обласної ради народних депутатів територія "Мальованки" розширена і становить 16920 га (в тому числі заповідної зони - 3160,4 га - 18,7%). Територія парку розташована на межі Малою та Центрального Полісся і 60% її займають соснові, дубові крушиново-трясунковидноосокові, дубові ліщиново-орляково-конвалієві, дубові чорницеві ліси. Унікальними екологічними угрупованнями є болота за участю сфагнових мохів, пухівки.

У регіональному ландшафтному парку “Мальованка “ виявлено 14 видів, занесених до Червоної книги України - плаун баранець, плаун колючий, осока Буксбаума, осока затінкова, верба чорнична, лілія лісова, любки дволиста та зелено квіткова. Також тут стрічаються релікти : лазурник трилопатевий, верба лапландська.

Хмельниччина багата також іншими екологічними середовищами, тому тут існує багато лісових, ботанічних заказників загальнодержавного та місцевого значення.

Важливими проблемами є збереження природних угруповань , утримування лісових насаджень. В останні десятиліття на Хмельниччині спостерігається тенденція введення чужоземних порід дерев у лісокультуру. З одного боку це перспективний напрямок, що дає можливість отримувати швидкоростучі продуктивні породи (дуб червоний), хороші лісомеліоранти (біла акація), створювати протиерозійні насадження на крутосхилах та балках. Але наявність природоохоронних територій із статусом національного парку зумовлюють зміни ведення лісового господарства, оскільки вимагають збереження та відтворення корінних порід.

Значної зміни зазнають природні території під впливом антропогенних чинників: засмічення, самовільні рубки, випалювання травостою, випасання худоби. Дотримання природоохоронного законодавства Лісового кодексу забезпечать перспективу збереження лісів та нелісових територій. Але необхідно проводити значну виховну роботу з метою формування екологічної свідомості та самовідповідальності людей по відношенню до природи.

Враховуючи високий рівень антропогенного навантаження на лісові ценози, їх довгострокове збереження та охдоровлення повинно передбачати використання екологічно-безпечних елементів технологічного догляду. Уже зараз для обмеження шкідливості фітофагів використовуються біологічні препарати та ентомофаги. У подальшому необхідно проводити комплекс заходів спрямованих на збереження, активізацію та розповсюдження

популяцій корисних членистоногих. Для цього в межах заповідної території потрібно створювати мікро заповідники без будь-якого втручання у систему їхнього функціонування. Проводити широкі навчальні та просвітницькі заходи з метою екологічного навчання серед населення.